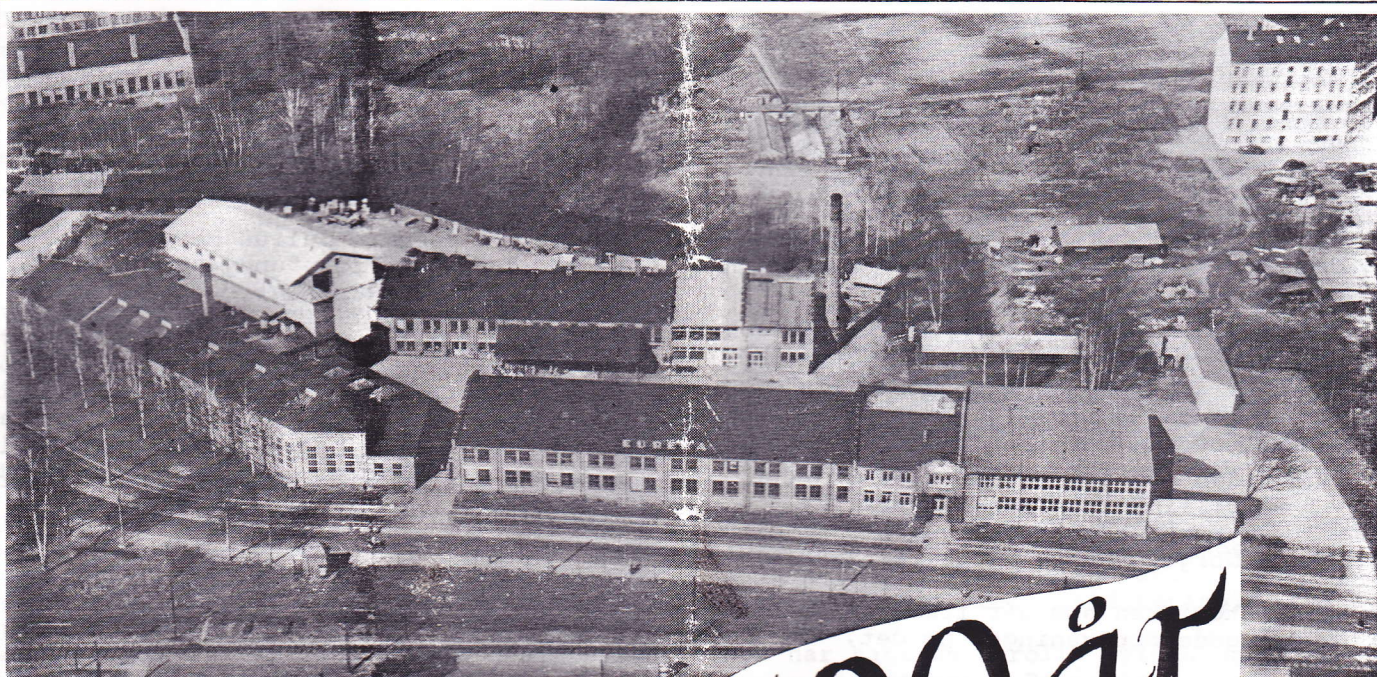

100 år

A/S

EUREKA

MEKANISKE VERKSTED

Inntrykk fra en 100 års historie

Innledning

1889 - 1898

Eureka har i sin 100-årige historie gjennomlevet alle faser av bedriftslivet fra de dypeste grunner til de høyeste topper.

Det begynte smått i Brønderiveien 3 i Oslo, som Eureka Mekaniske & Elektriske Værksted, og er i dag, 100 år etter, en viktig pilar i Kværner Eureka på Tranby.

Eureka har i hele sin tid drevet verdiskaping av produkter gjennom alle ledd fra råvare gjennom salg, konstruksjon, produksjon og økonomi til ferdige produkter. Næringsvirksomheten har vært supplert av boligformidling, klubbaktiviteter og sosiale miljø- og fellesskapstiltak. Fellesskap har tydeligvis vært et begrep som har vært til stede i bedriftens fremvekst.

Nedenfor gjengis noen betraktninger fra de forskjellige perioder i bedriftens liv. Betraktningene baserer seg frem til 1932 på foreliggende historikk som finnes seg i Eurekas historiesamling.

Omtalen er delt inn i perioder.

Firmaet, Eureka Mekaniske & Elektriske Værksted, som firmaet het før 1898, ble drevet i kjelleren i Brønderiveien 3 med fire mann. Det tilhørte verksmester Th. Gulliksen og "kontorfuldmektig Andersen, den sidste som sleeping partner", som det står i historikken.

Firmaet befattet seg stort sett med reparasjonsarbeide. Det ble ofte brukt av Ingeniør G. Hartmann, som importerte maskiner. Det formodes at firmaet Eureka Mekaniske & Elektriske Værksted regner sin opprinnelse til 1889, samtidig med A/S G. Hartmann.

Etter henvendelse kjøpte A/S G. Hartmann Eureka Mekaniske & Elektriske Værksted, og den konstituerende generalforsamling ble avholdt den 24. februar 1898.

A/S Eureka Mek. Verksted etter krigen fullt utbygget. 12/12 1899 ble bygningen helt til høyre der bl.a. prøvestanden for pumpene var, revet. Kontor/verkstedbygningen midt på, står også for riving, men fasaden skal bygges opp igjen

Ved Hartmanns overtakelse ble firmaets navn endret fra Eureka Mekaniske & Elektriske Værksted til A/S Eureka Mekaniske Værksted.

Den eldste dokumentasjon som forefinnes før Hartmann overtok, er en "Saldobog" fra 1897. Den er velredigert og meget pent skrevet med opplysninger om Debet-saldo og Creditsaldo for alle firmaets forbindelser, som seg hør og bør for et firma.

1898 ~ 1913

I denne tiden ved århundreskiftet skjedde det en omstilling i verkstedindustrien. Etter 1905 kom det en sterk vekstperiode i Norge. Denne varte til 1919/20.

Eureka-historikken som går frem til 1932, gir meget gode opplysninger om det.

Utviklingen fremgår av tilvekst av nye produkter år for år.

I 1901 på generalforsamlingen den 2. februar ble det besluttet å oppta fabrikasjon av dampdrevne og remdrevne stempelpumper med ingeniør Kofoed som sjef.

I 1903 begynte fabrikasjon av båtmotorer, som man fikk Diplom for. Samme år ble bedriftsklubben startet med 3 organiserte medlemmer i Jern og metall. Av regnskapsbøkene fra 1900/1901 fremgår det klart og tydelig hvor mye folk tjente, ca. 25-30 øre pr. time, hvor lenge de arbeidet, 10½-11 timer pr. dag. Ved studie av disse bøker gis det også opplysninger om hvordan

Stempelpumpe på vår første "skid" eller slede, som oljeselskapene er så glade i. Motoren er en "TRYG" semidiesel.

folk forholdt seg. Av de aktive nevnes Julius Nygren som av ukelønningen på 12-15 kr. fikk trekk for ødelagt remskive. Det var ca. 60 timers uke med timelønn ca. 25 øre. Samme Nygren går også igjen med akkordfortjeneste langt opp mot ordinær lønn.

En annen med fornavn Julius nevnes også med trekk i lønningen for "unøyaktigt utført arbejde". Hard QA.

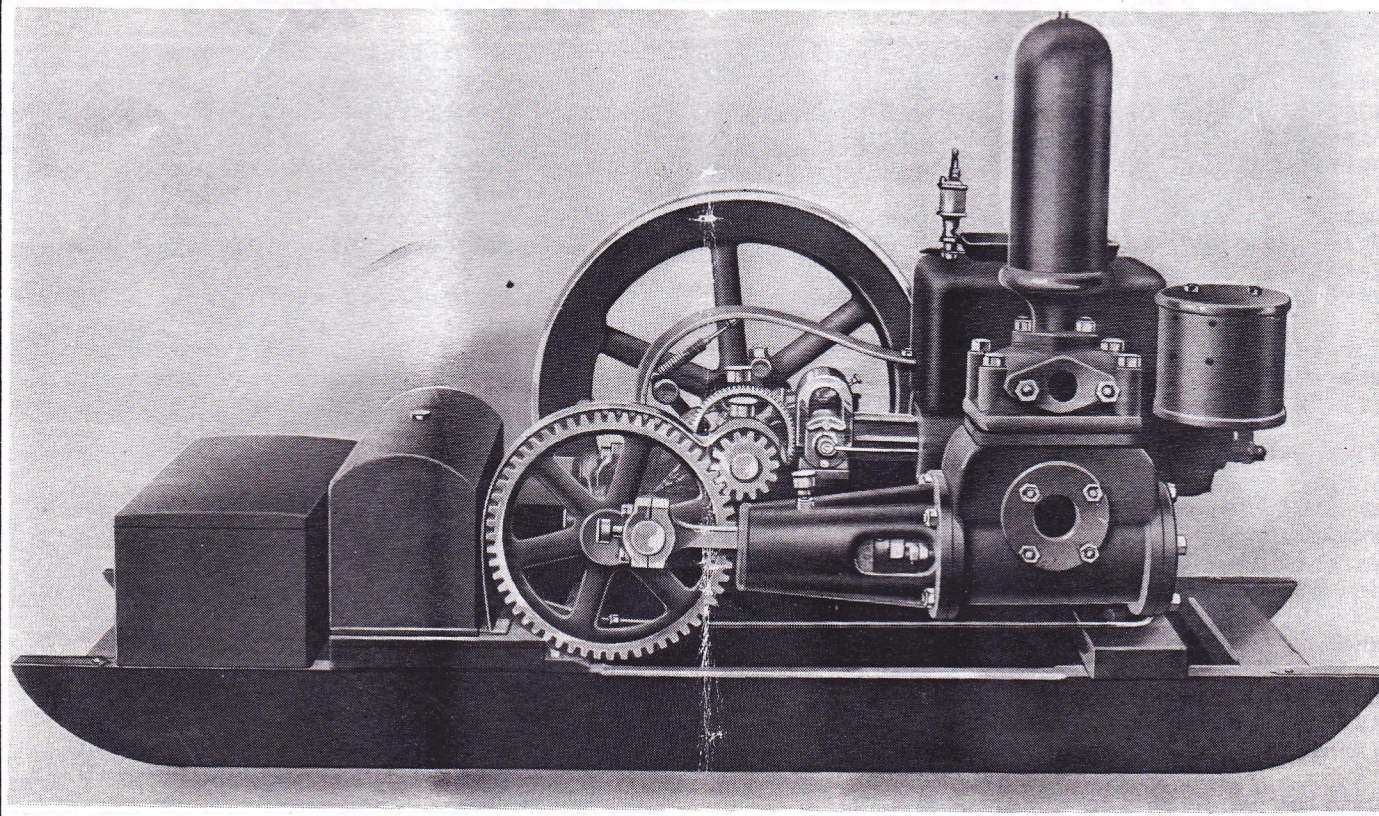
I 1904 ble produksjon av båter tatt opp.

I 1905 ble 10 mål eiendom på Skøyen kjøpt fordi Branderiveien var for liten. Tomten ble nektet anvendelse til industriformål, og ble anvendt til arbeiderboliger.

I møte 23.12.1905 ble det besluttet å kjøpe en ny tomt på Skøyen, på det stedet hvor produksjonen foregikk til flyttingen til Tranby i 1974-75. I 1906 gikk kjøpet i orden, og fikk betegnelsen NYBYG. 14.12.1906 ble det besluttet å bygge støperi, og 14.04.1908 verksted med kraftstasjon, modellverksted og smie.

Eureka hadde også forståelse for opplæring og videreutvikling av personalet. I 1910 ble legatet med navn "Eurekas Stipendiefond for udlærte arbeidere" stiftet. Legatet ble opprettet av Ingeniør G. Hartmann og Frue. Statuttene var i korthet å søke videreutdanning i sitt fag ved reiser og opphold i utenlandske verksteder. Søkerne skulle ha lagt for dagen "evner og dyktighet, og også utvist flid og god oppførsel".

I 1911 fratrådte sjefen for stempelpumper, ing. Kofoed. Antall ansatte var da 198, 147 arbeidere og 42 funksjonærer. Paaske blir ny direktør og pumpekonstruktør Sigv. Didrichsen ble sjef for tegnekontoret.

I 1913 var antall ansatte kommet til 252, hvorav 69 i støperiet og 23 funksjonærer. Overskuddet var kr. 117.600,-.

1914 ~ 1919

Verdenskrigen begynte. Antall ansatte var kommet opp i 296 og aktiviteten var tydeligvis meget stor. Vann til bedriftens mange gjøremål var viktig, og i 1914 kjøpte Eureka Hofsvannledningen, som førte vann fra Hofsdammen til byen. 1914 var opptakten til den overskuddstoppen i 1916 på kr. 455.400,-.

I 1916 foregikk den første store arbeidskonflikten, med Lockout i 7 uker og arbeidsstokken ble deretter redusert fra 281 til 232. Overskuddet avtar i 1917 og 1918 og når bunnen med underskudd under depresjonen i 1919. Paaske fratrådte, og ingeniør Knutsen tiltrådte som ny direktør.

I 1917 ble det utferdiget nytt arbeidsreglement for A/S Eureka Mekaniske Verksted. Det er et vel utformet dokument.

Fra pkt. 6, Oppførsel, siteres:
"Enhver har at opføre sig sømmelig og høflig mot alle, som han i sitt arbeide kommer i forbindelse med.
Ingen kan uten tillatelse gi uvedkommende adgang til bedriften."

10.1.1918 tiltrådte Einar Kihl som kontorsjef, en person som i over 40 år satte sitt preg på Eureka. I 1919 ble både verksted- og kontortilbygg oppført. Bygninger som var/er i bruk ennå. Samme år ble depresjonen mer merkbar, prisfall på varene og et tap på kr. 95.000,-.

1920 ~ 1932

I 1920-21 ble arbeidsstokken redusert fra 143 til 89. Utover 20-årene svinger resultatene mellom pluss og minus. En fint fremstilt kurve i Eureka-historikken viser resultatene fra 1898 til 1932.

I 1926 var det igjen en stor arbeidskonflikt. Streik som varte i 7 uker.

I 1931 var det 158 ansatte, 123 arbeidere og 25 funksjonærer. Både 1931 og 32 var underskuddsår. Det var det tydelig hos Hartmanns representanter i Finland og Sverige også.

I historikken av 31/10-31 fremgår det at den finske disponenten hadde begått svindlerier og drept seg. "Affären konkurs, fordring kr. 20.853,85, anmeldt," står det. Noe lenger ut i historikken nevnes: Den svenske representanten hadde også begått svindlerier, men han drept seg ikke. Underslag kr. 106.466,-.

Søndag Morgen 12 mars 1933

 MAGASINET

Redaksjon: R. E. K.

E.M.V. Funksjonærers

SKIFORENINGS

Jubileumsnr.

1928 - 1933

Av sosiale aktiviteter nevnes Funksjonærforeningens virksomhet. Foreningens navn i følge protokollen var:
E.M.V. Funksjonærers Skiforening.

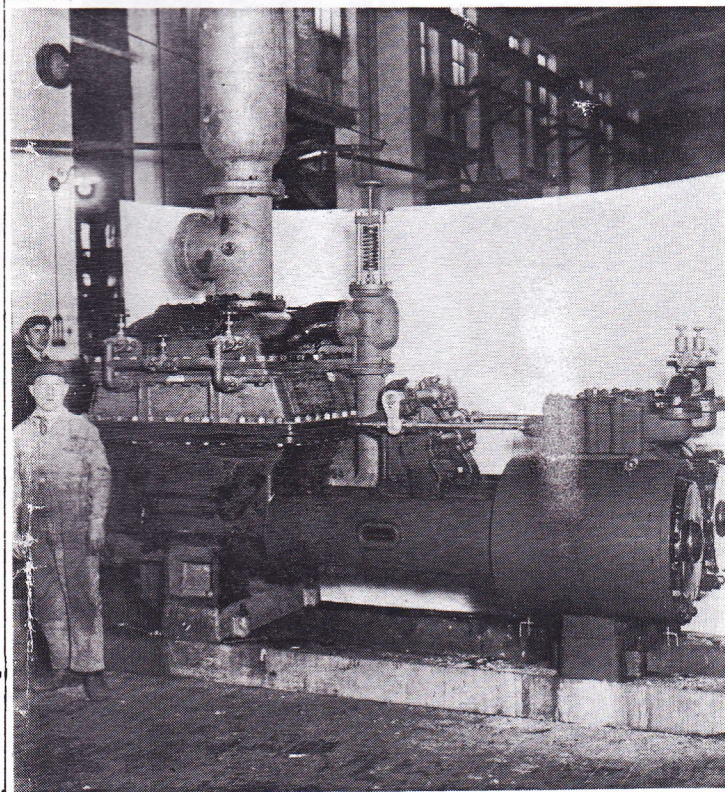
Den har hatt en utrolig fyldig og allsidig virksomhet. To årlige faste arrangement, hvorav et skirenn. En innbydelse til fest på Røa ble presentert som

Festkomiteen hadde presentert seg med undertitler: F.eks.
J. Gulbrandsen, Don Juan
Ruth'a, noe for gutta osv.

Innbydelsen ble avsluttet med:
"Kom, kom til Røa, alle som på Eureka sliter for fña."

Funksjonærforeningen virket regelmessig inntil fusjonstiden i 1968-69. Siste arrangement ble referert av Conny Sørli i 1969. J. Mindrebø var formann da.

Populært pumpeprodukt fra ca. første verdenskrig med 2 horisontale stempler i såkalt duplexkobling.

Foreningen strevet med å holde seg i gang under krigen også, men en søknad om å holde luftgeværkonkurranse ble avslått av krigstidens myndigheter.

En annen tilstelning under krigen måtte også avlyses. Det står i referatet at komiteen ikke hadde klart å skaffe hverken brennevin eller mat.

En gjenopplevelse ble forsøkt i 1980 på Skytterkollen. I protokollen lå bare innbydelsen, uten referat, men vi har flere iblant oss som husker det.

1932 ~ 1940

Det er vanskelig å finne protokollert eller direkte overførte opplysninger fra denne tiden.

Markerte personer i denne periode:

Heggenhougen
Tidligere nevnte Sigv. Didrichsen
Otto Imset

Av personer som ble ansatt i denne perioden og senere preget Eureka nevnes:

- Olav R. Navelsaker i 1936
- Carl Thomas Thiis i 1937
- Carl Høy, som flyttet til Thune da papirindustriprodukter ble overført dit.

En person, kanskje Norges mest geniale tekniker Egedius Elling var engasjert ved Eureka i denne tiden.

Han hadde tidligere oppfunnet intet mindre enn gassturbinen. Etter sin død ble han berømt for denne oppfinnelsen.

1940 ~ 1945

Krigen var en vanskelig tid. Personer som Navelsaker og Thiis flyktet fra landet, og kom tilbake etter 1945. Andre holdt produksjonen gående. Mange slags produkter ble modernisert, eller forsøkt produsert i denne tiden, bl.a. pillesorteringsmaskiner.

Pålagt tyskerarbeid hadde lav prioritet. En kortfattet beskrivelse fra denne tiden viste at "krigsordres" etter flere års produksjon hadde minimal fremdrift.

Bedriften hadde organisert seg med funksjonsansvarlige for viktige sabotasjehandlinger, hvis man fikk beskjed om det fra Hjemmefronten.

1945 ~ 1954

I denne periode var det oppsving i nesten all norsk verkstedindustri, noe Eureka også hadde glede av.

1954 ~ 1961

I dette tidsrom var stempelmaskinene på topp, særlig til skipsbruk. Med økende skipsstørrelse økte stempelpumpene til monstre før sentrifugalpumpene overtok. Eureka gjorde det veldig godt i denne perioden. De fikk et grunnlag til å bygge videre på.

11.12.1954 ble A/S Eureka mekaniske Verksteds Pensjonsfond opprettet, 13 år før Folketrygden kom i 1967.

Bilder fra verkstedet viser generasjonskifte. Montasjehallen er stappfull av stempelpumper som Duplex, Compound, Simplex osv. Innimellom disse store maskiner finnes tilsynelatende små sentrifugalpumper, CB. De ruver ikke så mye, men de gjør like stor nytte som de store med en tiendel av plassen.

Som all omveltning i verden, kom overgangen til sentrifugalpumper brått, fordi vi mennesker ikke har lyst til å ta hensyn til symptomene.

I siste liten fikk Eureka hengt seg på sentrifugalpumpetoget. Først med stykkproduksjon, men etterhvert med

Tåkelur fra den tiden da man laget alt man fikk ordre på.

systematiserte serier. Systematisk konstruksjon var den eneste mulighet til å følge med i konkurransen. Olav R. Navelsaker var utøvende konstruktør for sentrifugalpumper i denne tiden. Det fortsatte han med like til pensjonsalderen. Det er vemodig å tenke på at han, som hadde forberedt sin pensjonsalder så grundig, døde en måned før pensjonsdagen.

Navelsakers beregningsbøker viser systematisk unik orden og oversikt. Han gjorde i høy grad bruk av nomografi. En teknikk som i oversikt og raske svar langt på vei konkurrerer med EDB.

Arbeidet var elegant utført i frimerkeskrift.

Alle hans beregninger gjennom 40 år er en teknisk historisk nytelse å lese.

I 1967 fikk Navelsaker Designprisen for CB-pumpen. I Navelsakers regi ble også de første selvsugnings-strippesystemer fra Eureka levert. En produktutvidelse som i høy grad bidro til at Eureka fikk en meget stor andel av verdens losse-pumper.

Den første snedige utførelse av nøddlosse-pumpen CC ble konstruert av Navelsaker.

Den siste del av 50-årene var den siste perioden med sentral totalkoordinering ved Eureka. Einar Kihl var sjef, han hadde kontakt med A/S G. Hartmann som foresto alt salg.

Ved nye ordres gikk han selv til kalkulas-tøren, avklarte de økonomiske forhold og resultatmuligheter. Videre til teknisk avdeling og produksjon hvor tegningsbehov, modell behov og produksjonsmuligheter ble gjennomgått.

Denne organisasjonsmodellen var sikkert den riktigste så lenge hovedutøveren var på topp. Sårbarheten ved generasjonsskifter var selvfølgelig stor.

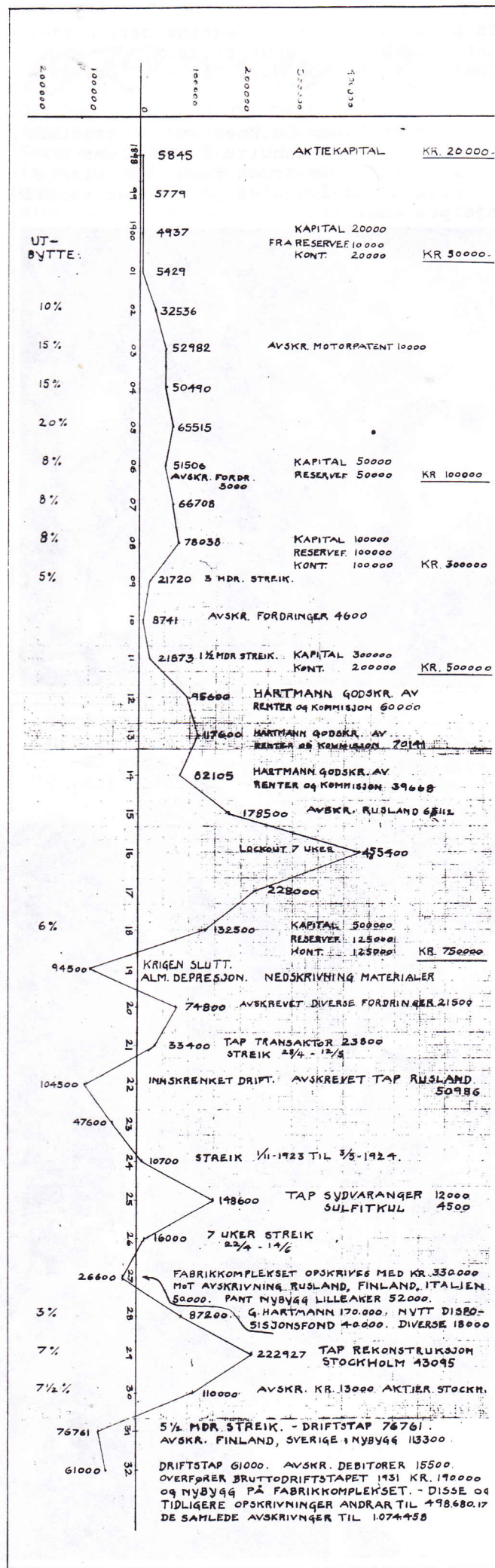
1961~1969

I 1961 ble Knut Lofstad ansatt ved Eureka. Han hadde tidligere vært Eurekas salgssjef hos Hartmann. Lofstads inntreden i Eureka medførte en betydelig omstilling i bedriftskultur, i og med at Eureka selv skulle forestå salget.

Dette ville gi Eurekas ansatte større markedsinnsikt, men som all endring, det tok tid. Det var ikke gjort over natten å erstatte Kihls totalkoordinering.

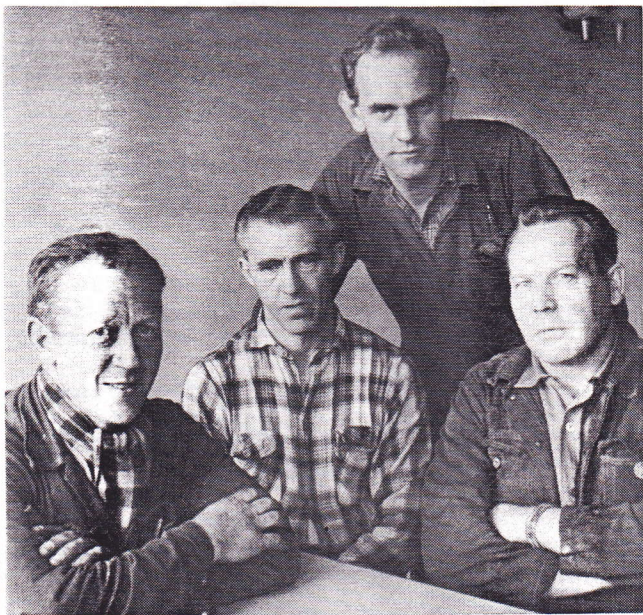
Resultatene vekslet utover 1960 årene, men resultatet i 1967 var meget godt. Det gode resultat kombinert med felles interesse for skipsmarkedet i Eureka og Kvarner, var viktige grunner for fusjonen med Kvarner 15. desember 1968. Omsetningen var da kr. 37 mill.

På bedriftsutvalgsmøte sommeren 1968 ved Kvarner Brug uttrykte generaldirektør

En pust på krakken i kantina der: Anton Leiknes, Arthur Eriksen, Juel Kjærnsrød og Rolf Håkonsen poserer ca. 1950.

Truckfører Anton Leiknes var en kraftkar. Det sies at han unngikk å bli klemt i hjel av en løpsk truck fordi han klarte å løfte opp drivhjulet på trucken inntil hjelpen kom.

Fra en brytningstid der stempelpumper og sentrifugalpumper prøves ved siden av hverandre. Den legendariske CB-pumpen tok raskt over markedet (ca. 1965)

Langballe at Eureka var en bedrift med entusiasme og pågangsmot, og de hadde et godt økonomisk resultat.

Ved fusjonen ble Kvarner Brugs pumpevirksomhet overført til Eureka. Fra personalsiden kom Truls H. Paulsen, Bergsvein Øverby og Helge A. Bjørnsgaard.

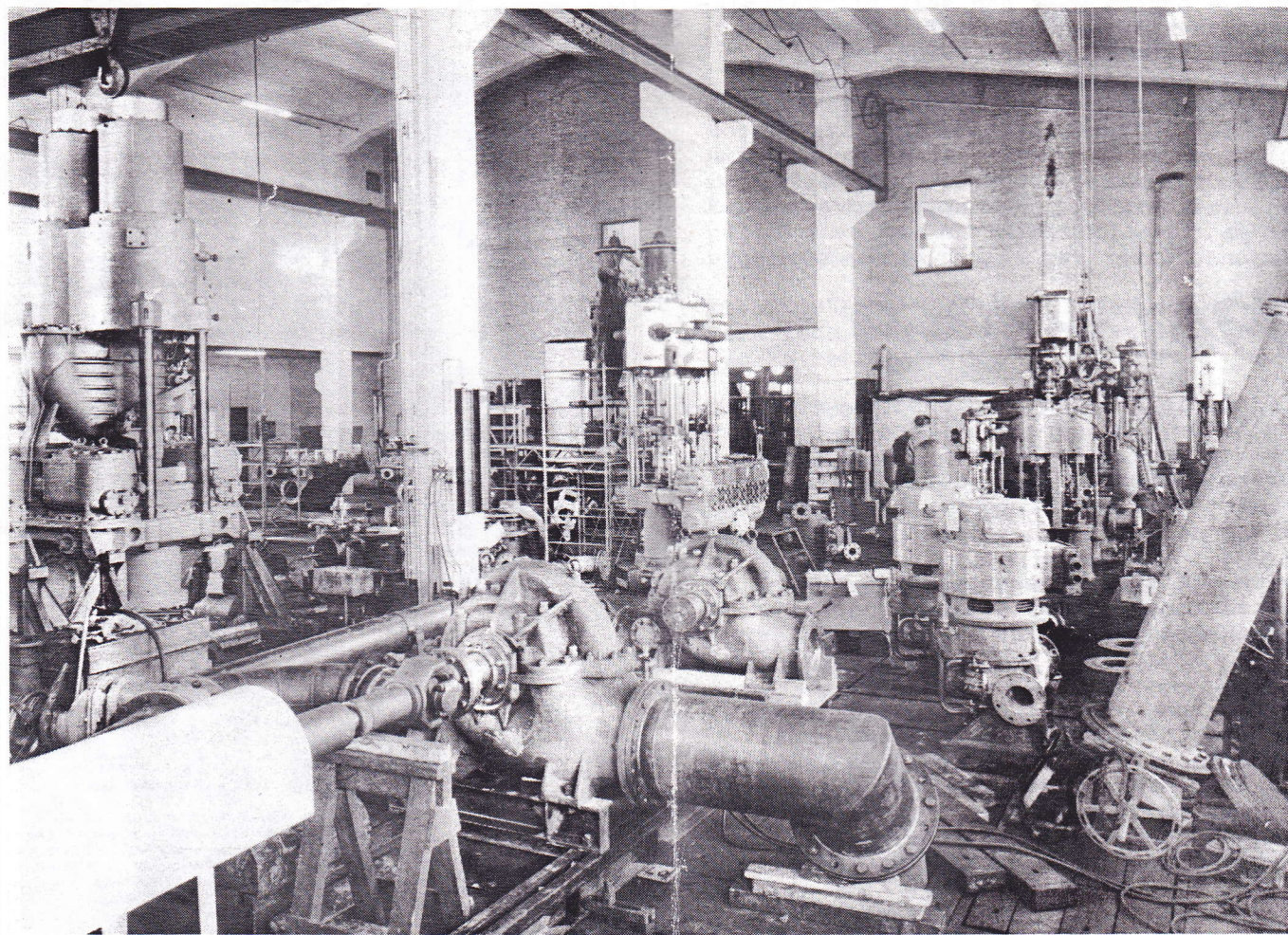
1969 ~ 1973

1969 ble et nytt fusjonsår. 15. desember 1969 ble Eureka fusjonert med Thune til Thune-Eureka A/S.

Omsetningen var på det tidspunkt kr. 40 mill. for hvert av selskapene.

I denne perioden ble produktspekteret utvidet med gasspumper, CL, for lossing av kondenserte gasser. Gasskip var søsterbedriften Moss Verfts hovedområde. Utviklingen av CL-pumper ble samkjørt med brukererfaringer fra Moss.

En annen viktig pumpetype til store turbindrevne tankskip ble også utviklet, nemlig propellerpumpen CE, til kjølevannspumping for dampkondensering. CE-pumpen ble utviklet i nær kontakt med Aker, som var en av våre største kunder. Dette samvirke mellom leverandør og bruker har vært en meget viktig mulighet for Eureka og norsk industri forøvrig.

Etter 1969 var ikke Eureka samme selskapet lenger, men budsjett og regnskap var ført slik at man kunne følge opp hver tidligere bedrift, Eureka og Thune hver for seg. Det var mulig fordi de beholdt sine produkter, uten blanding med hverandre.

I 1970 var Thune-Eureka helt på kanten til underskudd, men det gikk så vidt.

Eureka tok seg opp, i takt med skips-markedet og hadde et stjerneår i 1973, som konsernets beste. Overingeniør Hammel, som da var ganske ny, følte seg nesten beklemt over den hederlige omtale han fikk.

1974 ~ 1978

Planleggingen og arbeidet med Tranby-utbyggingen hadde pågått 2-3 år. Det hadde tatt en god del tid med det engasjement som var til stede fra store deler av organisasjonen.

Direktør Lofstad hadde gått foran, gjennom myndigheter og vist veien. Organisasjonen fulgte etter.

Vi hadde et godt år i 1974, men det kunne ha gått bedre.

Ved åpningen av Tranby i august 1975 hadde de mørke skyer allerede ligget over oss, siden oljekrisen høsten 1973. Direktør Lofstad nevnte dette i sin åpningstale i august 1975.

Industriminister Ingvald Ulveset, som foretok åpningen, ønsket oss lykke til, og påpekte at vår sjanse var å være en kunnskapsbedrift. Han likte ikke ordet intelligensindustri, som da var på moten.

De verste årene hadde Eureka i 1977-78. Disse falt sammen med tilsvarende for Thune-delen. Thune hadde da av ASEA fått sin siste delleveranse til lokomotiver. En problemløse leveranse, nemlig lokomotivrammen som var mye mer krevende enn forutsatt. Underskuddet for Thune-Eureka var det året kr. 8 mill.

Det skjedde dog mange positive ting i denne tiden.

For å møte Offshore-markedet inngikk Eureka lisensavtale med UCP i Amerika om produksjon av raffinerpumper i 1976.

Et stort løft å etablere, innføre, et nytt produktspekter, tilpasse seg de til dels rigorøse krav som ble stilt, og ikke minst å tilpasse bedrifts-organisasjonen i nytt hus.

Datterbedriften Thune-Eureka Espanola med hovedprodukter fra Eureka, ble etablert i 1974. Naniwa-Eureka i Japan ble etablert som lisenstaker og produsent. Store løft.

I 1978 ble Olav Solberg direktør for Thune-Eureka. Knut Lofstad var fortsatt

adm. direktør med sete i Kvarner Industrier sentralt.

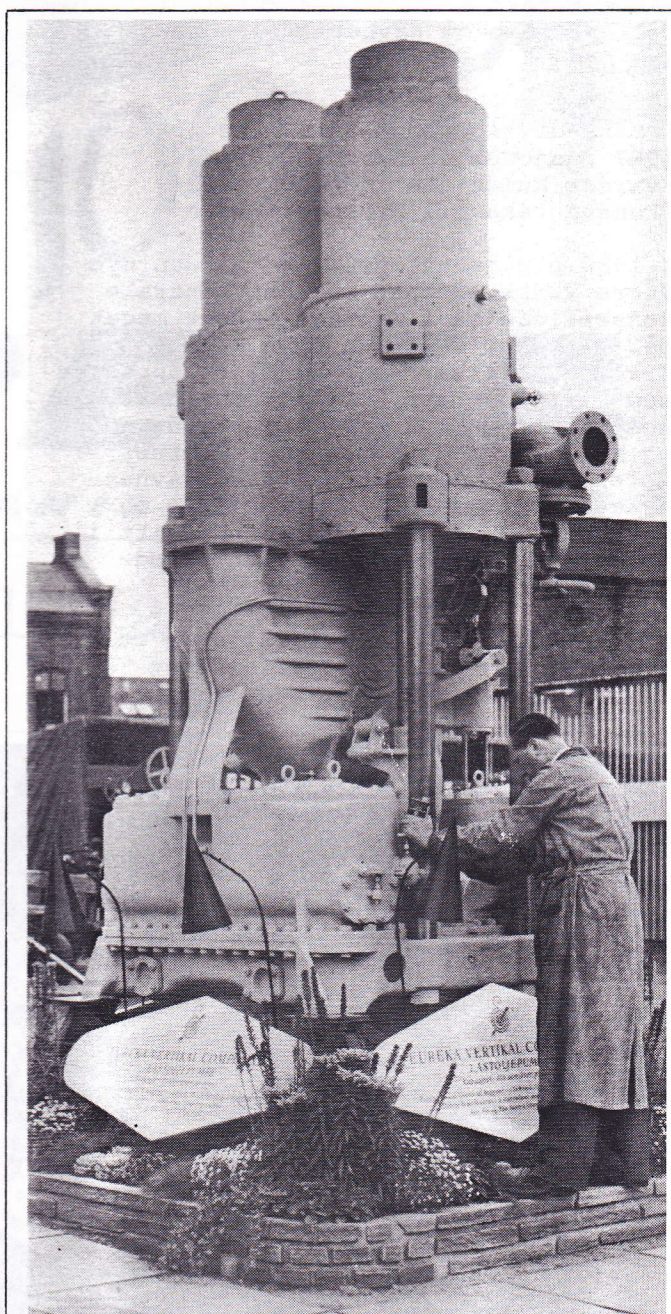
1979 ~ 1983

Det var resultatbedring i 1979.

Ivar Devold ble da overingeniør for Eureka divisjonen. 1980 var et bedre år og i 1981 var aktiviteten enorm med omsetning kr. 155 mill. Ivar Devold sluttet som overingeniør våren 1981, og Per Lassen overtok.

1981 gav et godt resultat, men den strippede organisasjonen fra innstramning og nedtrapping på konstruktørstaben i noen foregående år, resulterte i en del problemløse leveranser som kostet penger og rennomé.

1983 var et underskuddsår.

Carl Thomas Thiis støtter opp en av de virkelig kolossene Eureka begynte å produsere midt i 50-årene. Stempelpumpen hadde en kapasitet på 510 m³/h, altså en ganske beskjeden kapasitet sammenlignet med en sentrifugalpumpe.

1984 ~ 1989

Årene utover fra 1984-88 var variable. En kamp om balansen hele tiden. I 1985 overtok Roar Endung som overingeniør for Eureka-divisjonen etter Per Lassen.

1985 ble et godt økonomisk år for Eureka.

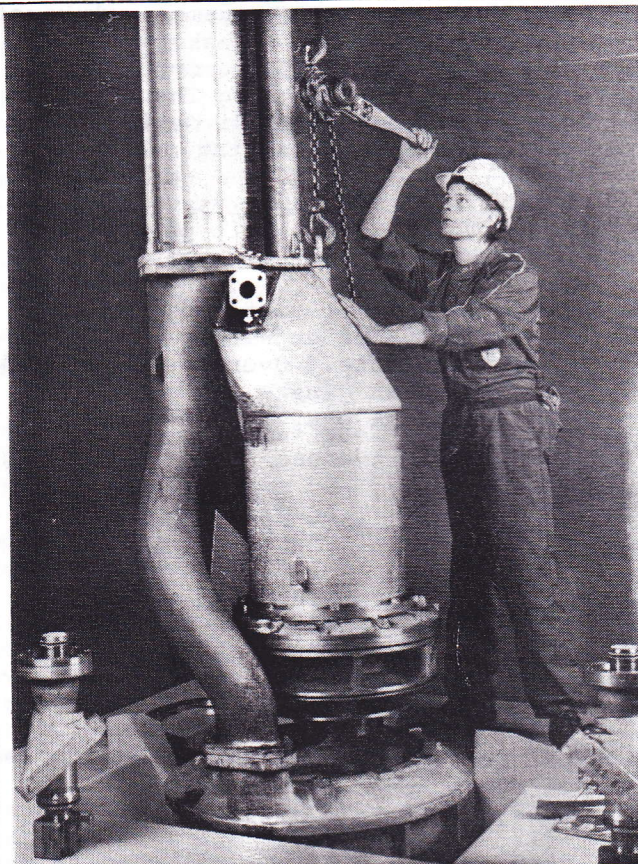
I 1987 sluttet Roar Endung, og Truls Paulsen overtok som divisjonsdirektør.

1989 blir et godt økonomisk år for Eureka. Det kan være noe å huske fra det siste år som ren Eurekadivisjon. Nye fusjoner har pågått de siste år. Thune-Eureka ble Kværner Eureka i 1987. Det var kamp om navnet, men Eureka kom med.

Eureka-divisjonen ble ikke berørt i 1987 fusjonen da Myrens Verksted, Kværner Kulde ble fusjonert med Thune-Eureka til Kværner Eureka.

I 1989 ble grunnlaget lagt på den nye store verkstedenhet som den sentrale konsernledelse i Kværner satser meget på. I denne fusjonen blir Eureka også direkte berørt. Eureka-navnet opphører som divisjonsnavn, men det fortsetter som firmanavn. Eureka vant navnekampen og kommer med i Hovednavnet Kværner Eureka, som blir det nye firmanavnet fra 1990, hvor også Kværner Brug og Moss er med. Denne nye storbedrift i norsk sammenheng vil få sitt hovedkontor på Tranby.

Måtte det være en inspirasjon og et grunnlag for identitetsfølelse at Eureka-navnet fortsatt henger med.

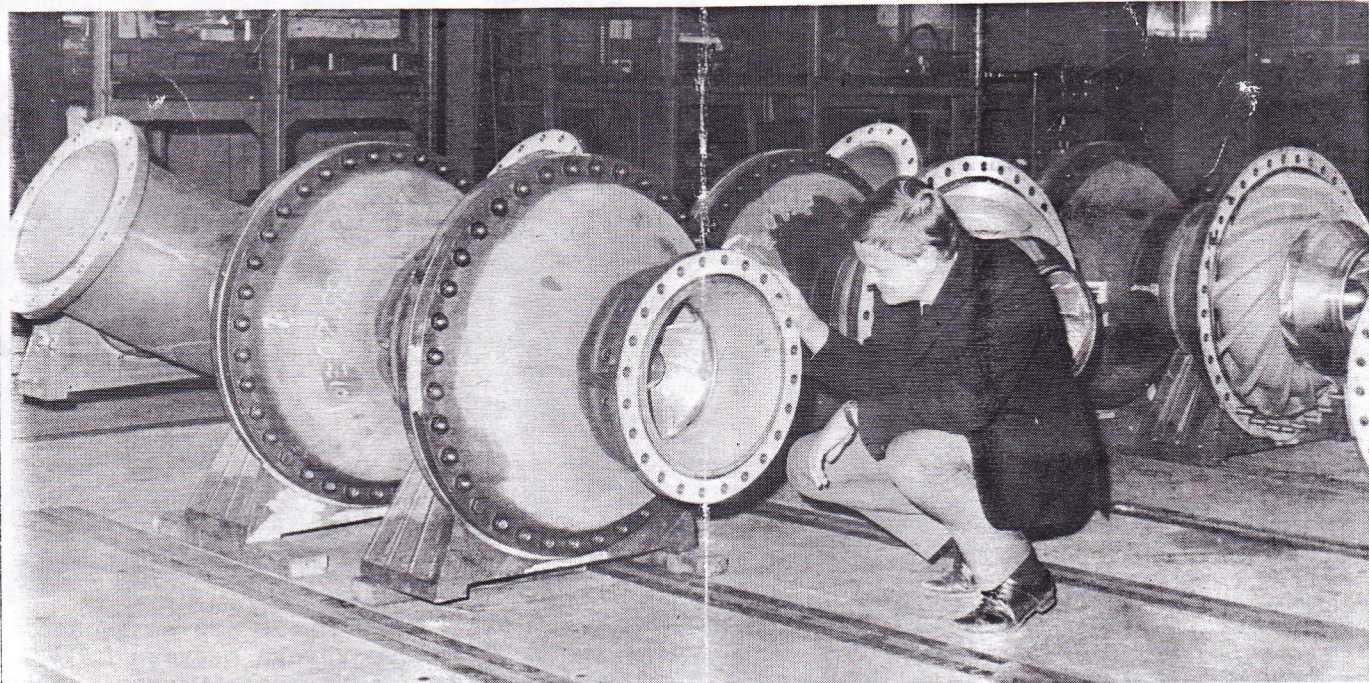

Det siste skudd på Eureka produktreet CK 300. Her vises hvordan hele pumpesatsen kan heises ut av pumpehuset.

Vi takker alle som har bidratt med stoff til denne korte oversikten over A/S Eureka Mekaniske Verksteds historie.

14. desember 1989

Forfatter: Helge A. Bjørnsgaard
For hånden: Jan S. Christensen

CL pumpens far, en ikke ukjent divisjonsleder i dag, poserer villig foran forløperen for CL tidlig i 60-årene.